

DADAISMUS

◦ **avantgardní um. směr, 1916, Curych (Švýcarsko)**

◦ **Tristan Tzara (1896-1963)**

◦ vlastním jménem **Samuel Rosenstock**

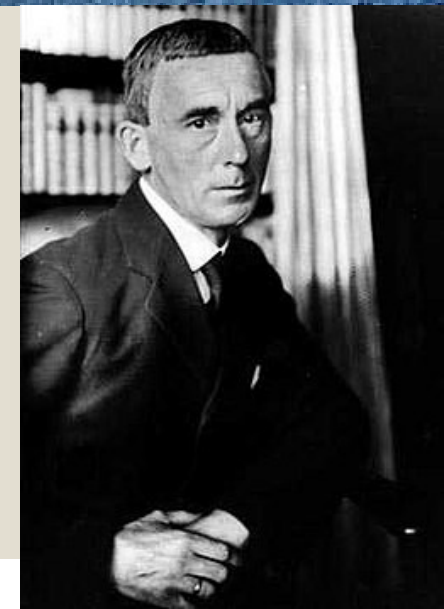
◦ byl francouzský básník a dramatik rumunsko-židovského původu, jeden ze zakladatelů dadaismu.

◦ **Kabaret Voltaire**

◦ - umělecký noční klub v Curychu

◦ Založil jej Hugo Ball se svou přítelkyní Emmy Henningsovou jako kabaret pro umělecké a politické performance.

◦ Klub, nacházející se v zadní části populární hospody Holländische Meierei zahájil svou činnost 5. 2. 1916 a fungoval do léta téhož roku. Kabaret byl obnoven v roce 2004.

- TT Napsal základní manifesty hnutí, které vyšly souborně roku 1924 jako Sept Manifestes Dada. Podle oblíbené legendy dal Tzara hnutí i jméno, a to tím způsobem, že otevřel slovník a zabodl nůž do náhodného místa na stránce - trefil takto právě slovo *dada*.
- V letech 1925–1926 si TT nechal zbudovat vlastní dům v Paříži od architekta Adolfa Loose. Tento dům je považován za jednu z nejvýznamnějších realizací tohoto architekta.

Müllerova vila v Praze:

- Reprezentoval v dadaismu radikální, nihilistickou linii.
- V pamětech Daroval jsem svou duši bílému kameni Tzara své tehdejší ambice popsal jako "odpor proti všem podobám civilizace zvané moderní, proti samému jejímu základu, proti logice, proti jazyku". Základní technikou této vzpoury byla groteska, dětská hravost a absurdita.
- V roce 1919 odešel do Paříže, kde ovlivnil kubistické a futuristické umělce. Spolupracoval s Louisem Aragonem, André Bretonem a Philippem Soupaultem. Tato spolupráce skončila okolo roku 1924, protože Tzara odmítl vznikající surrealismus. Po roce 1929 však našel k surrealismu cestu.

Nejznámější sbírky T. T.

- Kalendářní biograf abstraktního srdce

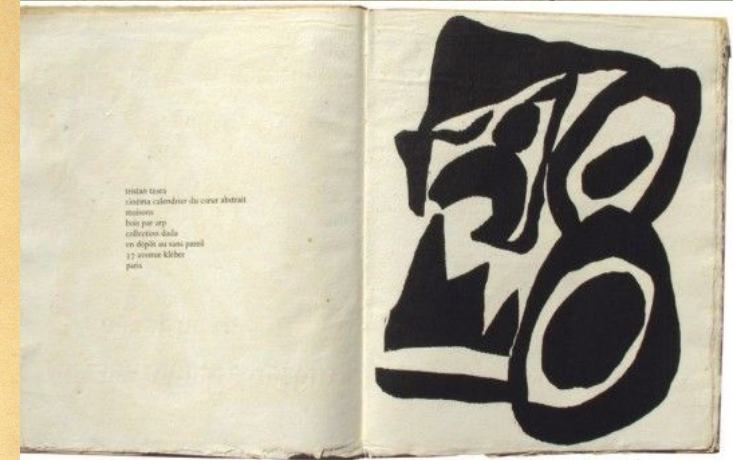
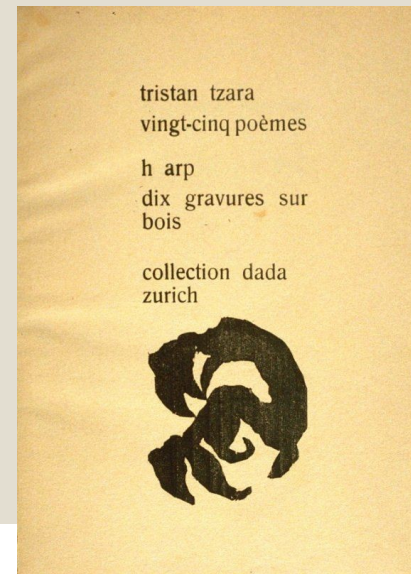
- nejúplnější dadaistická kniha
- různé rozložení veršů na stránce
- texty i obrázky

- Dvacet pět básní

- uvolněná slova
- hra si s jeho zvukem, citovostí

Cinema Calendrier Du Coeur Abstrait, Maisons

- očistec vyhlašuje velikou sezónu
- četníka lásku který tak rychle močí
- kohout s ledem jde spát pod galantní oko
- veliká panna tráví pannu marii
- ulicí svatého jakuba odcházejí malí hezounci
- k ranním zvonkům bílé aorty
- na můj rozum pláče d'áblova voda

Dadaismus

- 1916–1923
- revolta skupiny umělců různých národností proti válečným hrůzám
- Dadaismus byl prostředek jak vyjádřit zmatek a strach z války, zároveň však toto hnutí nehledalo žádná východiska (východiskem byl nesmysl) a tak dada sklouzla až k nihilismu.
- Pro jeho díla je charakteristická úmyslná nerozumnost; dadaisté propagovali totální anarchii v životě i v kultuře, absolutní svobodu tvorby a umění zbavené sociální funkce.

- Podle dadaistů nebyl dadaismus umělecký směr, ale jeho opak.
- Jelikož se umění zabývá estetikou, dadaismus ji ignoruje.
- Snažili se, aby jejich díla neměla žádný význam – výklad jejich děl byl zcela závislý na divákovi.
- Tehdy běžné umění se snažilo působit na lidské city, dadaismus se snažil urážet.

Název

- Původ slova *Dada* je nejasný a existuje několik teorií o vzniku tohoto slova:
- Jak uvedl Tristan Tzara, jedná se o slovo bez jakéhokoli významu, které si dadaisté prostě vymysleli.
- Slovo pochází od rumunských umělců (T. Tzary a Marc. Janca), kteří často používali slova „da, da“, znamenající „ano, ano“.
- Při vzniku hnutí dadaisté přemýšleli jak toto hnutí pojmenovat, a tak náhodně zabodli nůž do francouzsko-německého slovníku.

Historie dadaismu (ve zkratce)

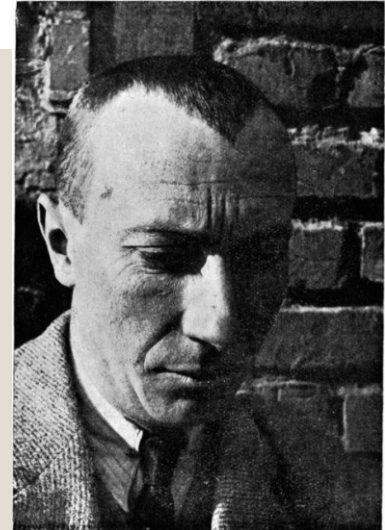
- Za počátek dadaismu bývá považován únor 1916, kdy se v Curychu v Kabaretu Voltaire sešla řada umělců a intelektuálů (velmi často emigrantů), kteří svými protiválečnými a pesimistickými postoji vytvořili toto hnutí.
- Velmi brzy se dadaismus dostal do USA a Německa, kde se rozvíjel nezávislým způsobem.
- V roce 1917 byla otevřena galerie Dada a začal vycházet dadaistický časopis.
- V roce 1920 se centrem dadaismu stala Paříž.
- Po roce 1924 začal dadaismus plynule přecházet do surrealismu, a tím se dadaismus stal jakýmsi zakladatelem moderního umění.

Dadaismus ve výtvarném umění

- Ve výtvarném umění prosazovali osvobození věcí z jejich obvyklých vztahů a následné položení věcí do nových, nečekaných a zcela nelogických vztahů.
- Jejich základními technikami byly tzv. *objet trouvé* – tzn. nalezený objekt a *ready made*.
- Obě tyto techniky znamenají rozebrání nějakého předmětu na části a jeho případného složení (nebo použití takto vzniklých částí) do něčeho jiného, čímž vznikne nová dosud neznámá věc.
- Je zajímavé, že tyto techniky, které byly považovány za šokující a velice nekomerční, daly podněty např. reklamě, filmu ale i typografii a fotografii.

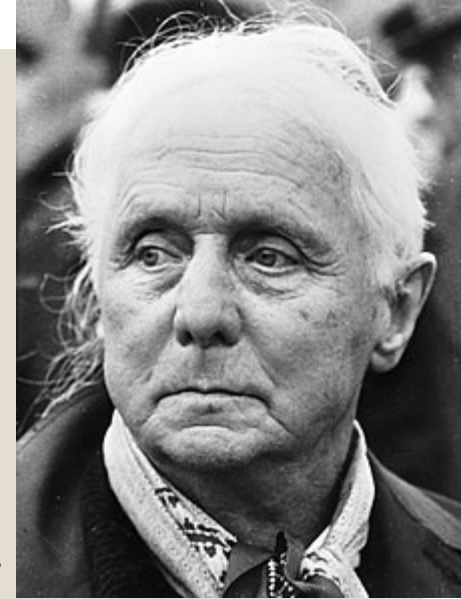
Hans (Jean) Arp (1886-1966)

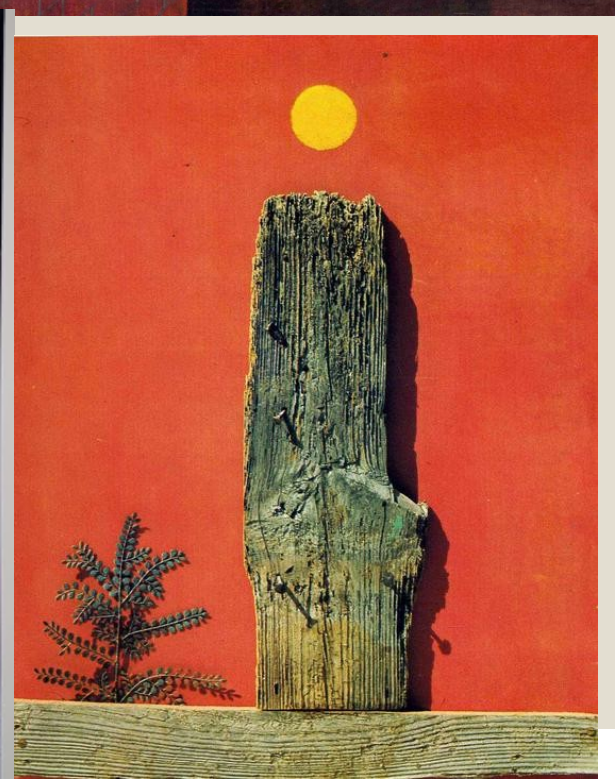
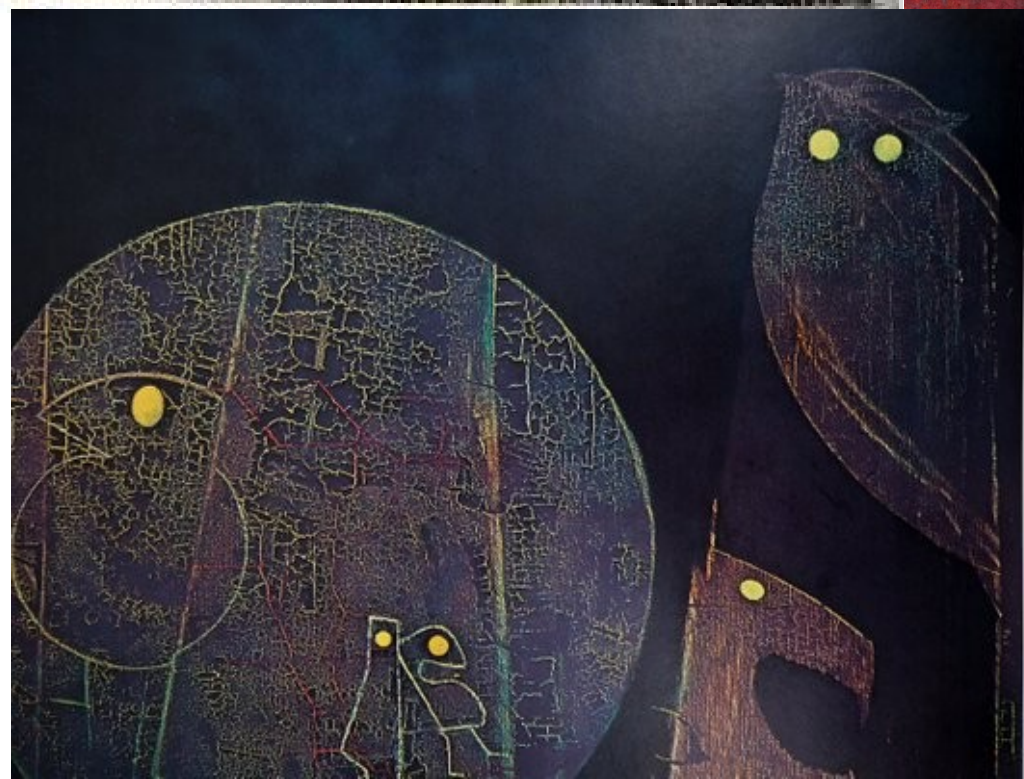
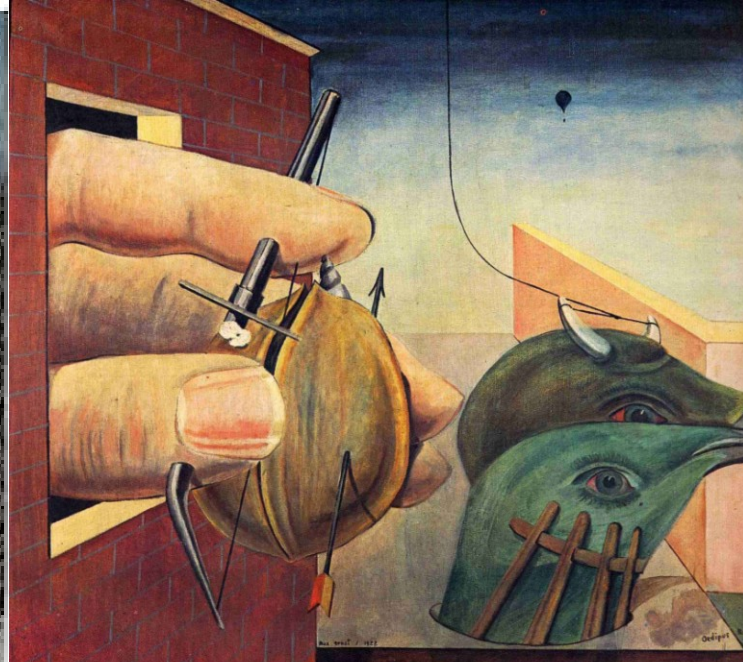
- Dadaistický sochař, malíř, ilustrátor.

Max Ernst (1891-1976)

- byl německý malíř, který velkou část života strávil ve Francii a v USA. Studoval dějiny umění, filozofii a psychologii. Jako malíř byl autodidakt.
- Patří mezi zakladatele dadaismu a surrealismu. Ve svém díle používal málo běžné výtvarné techniky, z nichž některé sám vynalezl.
- Významná jsou rovněž jeho díla sochařská. Měl velký vliv na americké umění 2. poloviny 20. století, zejména abstraktní expresionismus.

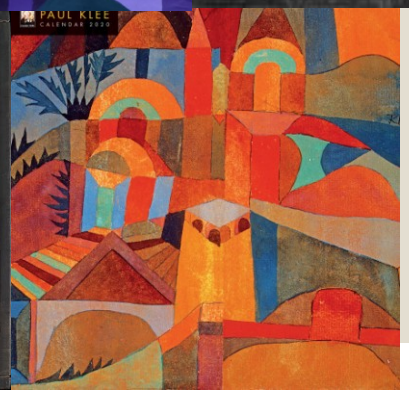
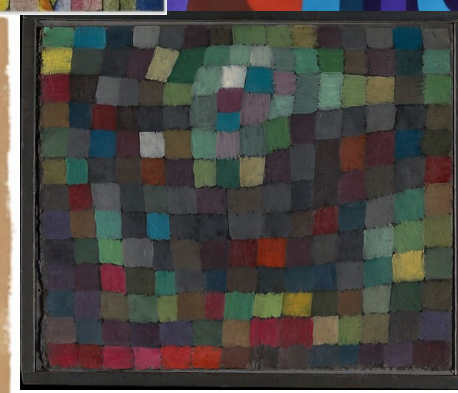
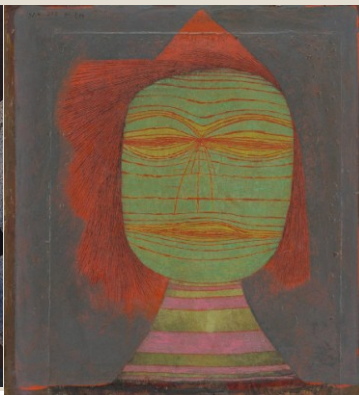

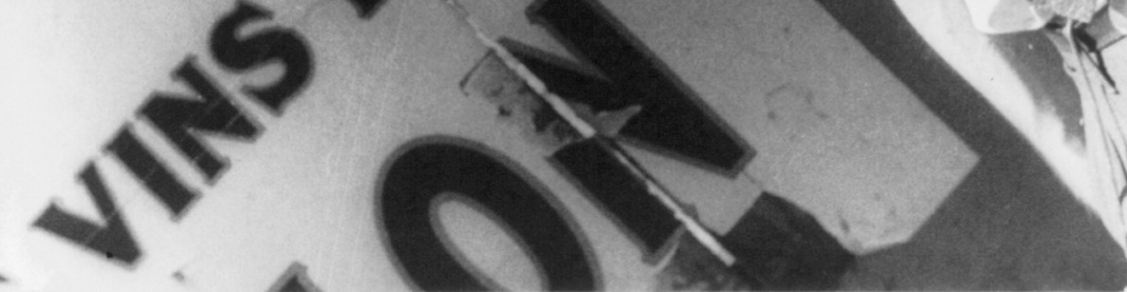
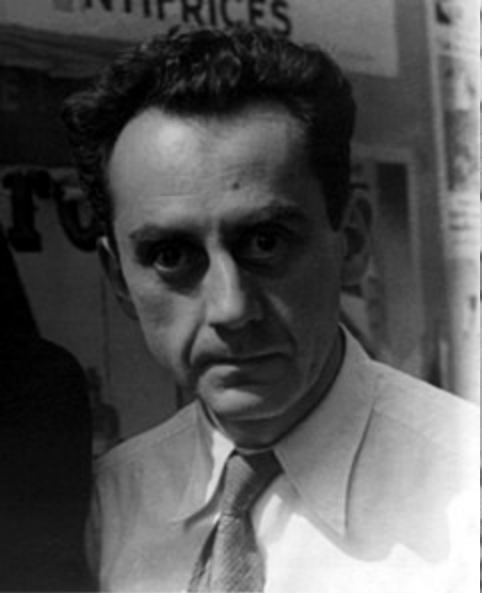
Paul Klee (1879-1940)

- byl švýcarský malíř, grafik a ilustrátor. Ovlivnil vývoj výtvarného umění ve 2. polovině 20. století.
- dadaismus, surrealismus

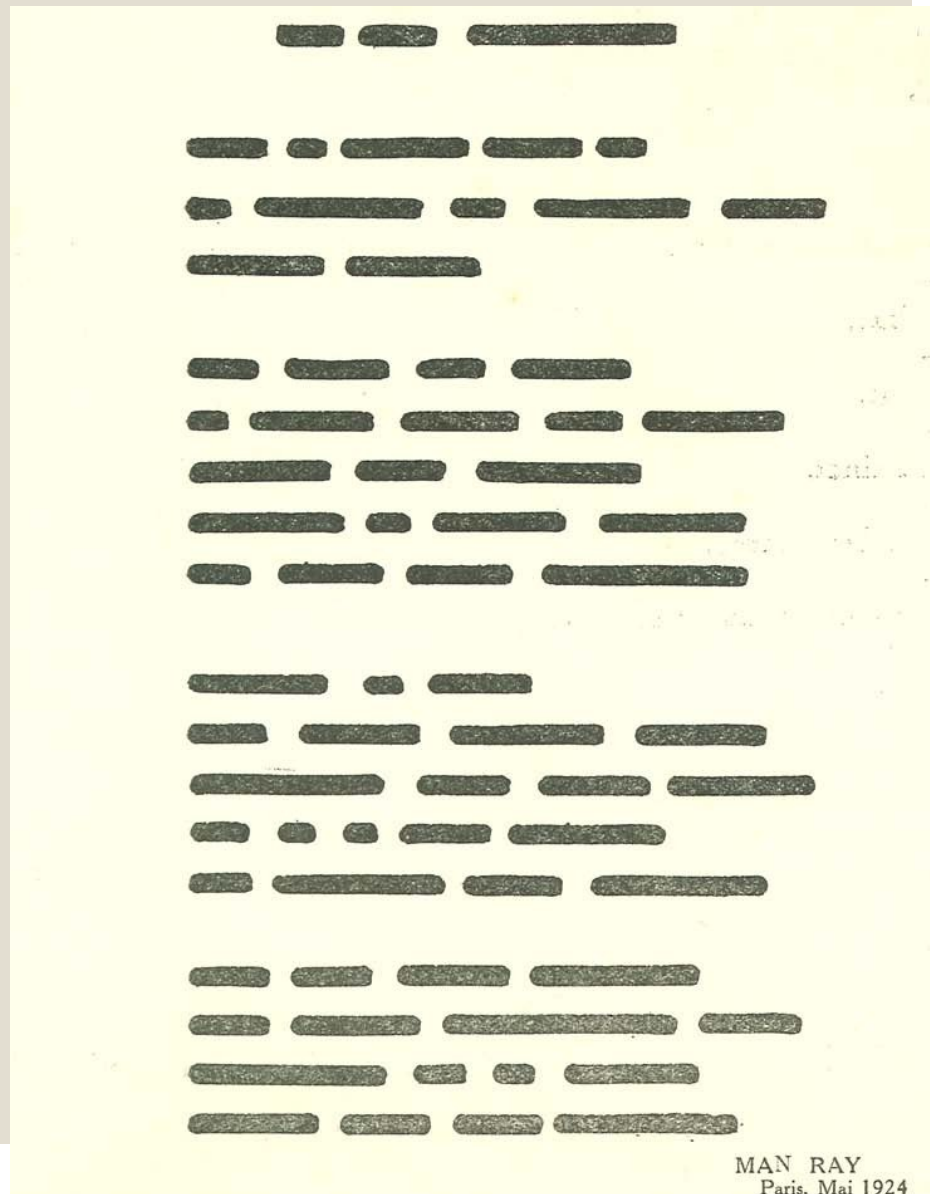
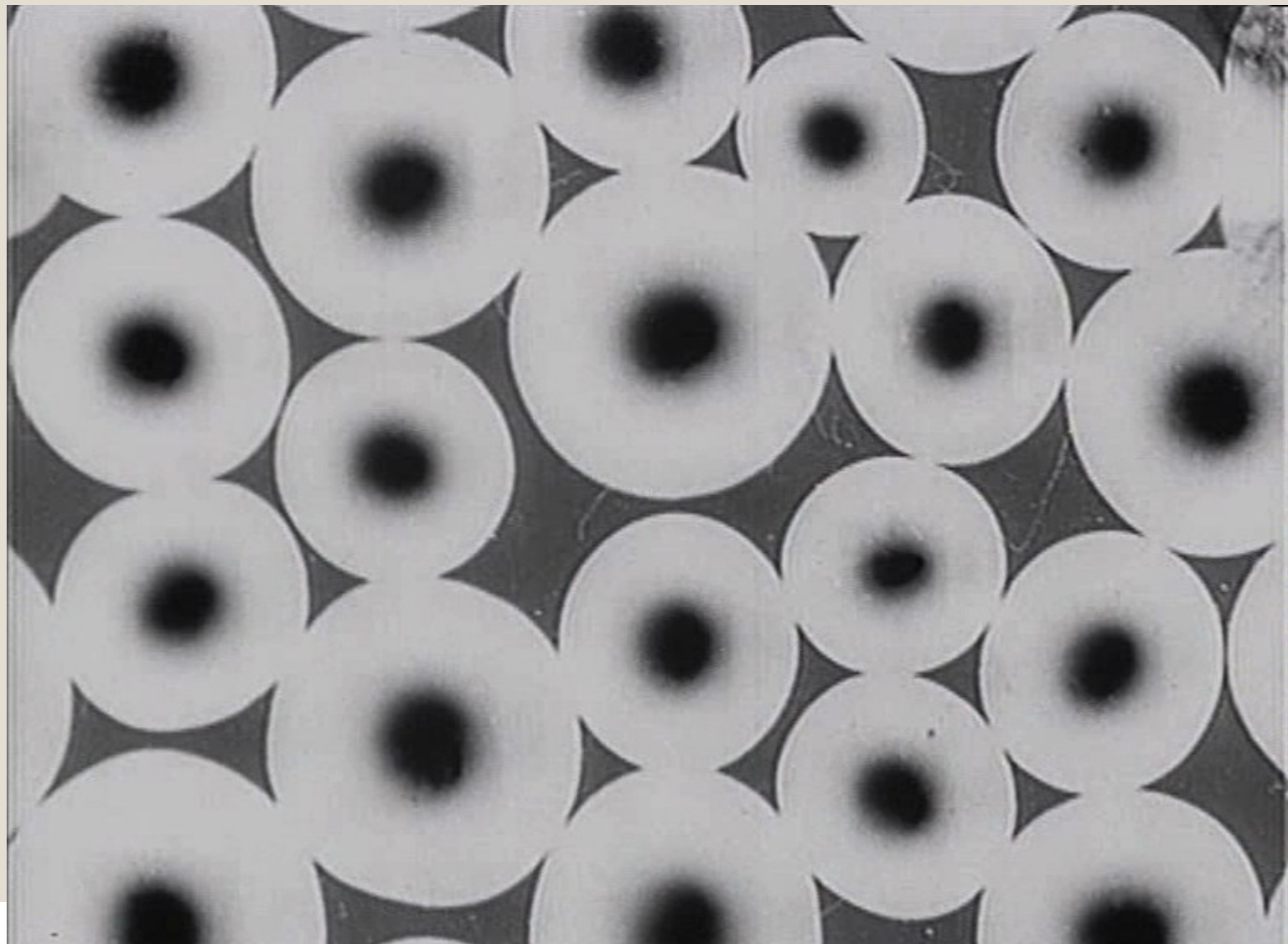

Man Ray (1890-1976)

- vlastním jménem Emmanuel Rudzitsky
- byl americký malíř, fotograf, tvůrce koláží a konstruovaných objektů, sochař i filmař.
- Patří mezi představitele umělecké avantgardy 20. století.
- Man Ray se narodil v Americe, většinu tvůrčího života však prožil ve Francii. Tento všestranný umělec procházel rozličnými uměleckými světy, výtvarnými žánry a technikami. Od kubismu se obrátil k dadaismu a k surrealistickému objevování „vyšší reality“ či zhmotňování „vnitřního modelu“.
- S hledáním nových způsobů uměleckého vnímání a vyjadřování souvisela též Man Rayova fascinace nezvyklými způsoby práce a neobvyklými technikami.

Man Ray, *Optická báseň*

Kurt Schwitters (1887-1948)

- německý malíř, básník a reklamní grafik
- Patřil mezi dadaisty. Vytvořil si vlastní dadaismus, který nazval "Merz".
- Proslavil se ve výtvarném umění tím, že používal takzvanou metodu "poezie v klobouku", tedy tak, že sebral nejodlišnější prvky a složil je podle náhodnosti jejich tvaru, barev nebo hmoty. Využíval vše – kousky dřeva, železa, poštovní známky, kameny, zátky, odstřížky plechu, obálky, lístky z tramvaje, slepičí pírka atd.

	böwörötääzääuu		rum po muuuu bowo rinnzkrmmüüü	wo rrrrr
ee		pögö	rrummpff zääzee 1 uu	dedesn fümmsböwö ii
	rakete	ennze	böwörötää beeeee rakete	tee tillll wee
		kwiiee	böwörö	fö jüü
		rinnzekete	fümms ee	fümmsbö zikete tllff tema ü
rr			nn	nnzkrmmüü tll 3 2 1 4
	bö	tooooo	tää	fümmsböwötää ü3+ c mpe täää mpiffte toooooo too
		pöggiff	nnz	3a kwii fumms tillfff g h i m rattatata
uu	fümmsböwötääzääuu	tillff	kr	4 rakete eeeee müü uu
			pöggiff	llll ü1 ü3 final desarrolllo tääää
			kaa	5 b tllff rrrrummm 3a iiiii primera
			mpiff	6 d x desnn nnzkrmmüüü
				tattatata e 43 tilll rrumm
				rrrrrrummpff f fümms ü3 introducción

MZ 430

H. Schwitters 1922

Christian Morgenstern (1871-1914)

- německý básník, novinář a překladatel.
- Je považován za zakladatele německé nonsensové poezie, jednoho z představitelů dadaismu.
- Studoval dějiny umění a práva, zároveň se věnoval žurnalistice, poezii a překladatelství.
- Léčil se s tuberkulózou v mnoha sanatoriích, ale 31. března 1914 jí v Meranu podlehl.
- Jeho prozaická díla vyšla péčí jeho ženy Margarety většinou až po jeho smrti.
- Za svého života se dočkal velmi malého uznání.

◦ DIE TRICHTER

- Zwei Trichter wandeln durch
die Nacht.
Durch ihres Rumpfs verengten
Schacht
fließt weißes Mondlicht
still und heiter
auf ihren
Waldweg
u.s.
w.

◦ TRYCHTÝŘE

- Dva trychtýře jdou nocí
tmou.
Tělesnou jejich úžinou
protéká měsíc
neustále
na jejich
cestu
a t.
d.

◦ (Ludvík Kundera)

◦ Dva trychtýře jdou noční
tmou.

A trupů úzkou průlinou
jim luna slévá
světlo stále
na cestu
lesem
a. t.
d.

◦ (Emanuel Frynta)

◦ Dva trychtýře jdou noční
tmou.

Těl jejich úzkou skulinou
proudí jas luny
klidně, stále
na cestu
lesem
a t.
d.

◦ (Josef Hiršal)

Košilela

- DAS HEMMED
- Kennst du das einsame Hemmed?
Flattertata, flattertata.
- Der's trug, ist bass verdämmed!
Flattertata, flattertata.
- Es knattert und rattert im Winde.
Windurudei, windurudei.
- Es weint wie ein kleines Kinde.
Windurudei, windurudei.
- Das ist das einsame
Hemmed.
- KOŠILELA
- Znáš sirou košileli?
Třepetatá, třepetatá.
- Jsi proklat, majiteli!
Třepetatá, třepetatá.
- Ted' třeská a pleská v ní vánek.
Vichrůrůrej, vichrůrůrej.
- Kvílívá jak uplakánek.
Vichrůrůrej, vichrůrůrej.
- Docela osiřela
košilela.
- (Josef Hiršal)

- Znáš tu samu košul enem?
Huštananá, huštananá.
- Do pěruna s nositelem!
Huštananá, huštananá.
- Do všech stran s ňu vítr tříská.
Pleskatuá, pleskatuá.
- Jako malé děcko vříská.
Pleskatuá, pleskatuá.
- Tak je sama
košul enem.

◦ (Pavel Karas)

- Znáš opuštěný košiloň?
Podolajdá, podolajdá.
- Jestli ti patřil, slzy roň!
Podolajdá, podolajdá.
- Plápolá v studeném vánku.
Ledovichrůj, ledovichrůj.
- Už nabírá do moldánku,
ledovichrůj, ledovichrůj.
- Je sám, tak přijď si proň.
Tvůj košiloň.

◦ (Martin Ryšavý)

- KOULE

- Palmström vyjme papír ze šuplíku a dělí ho umně v pokojíku.
- A potom z něj koule nadělá. A rozdělí je umně. A je tma.
- A rozdělí ty koule (ve tmě tmavé) tak že, když on po tmě vstane
- tak že, když že vstane, koule šustit slyší. V hrůze schoulen
- balí. (Že se v noční hrůze schoulí ihned) při strašení papírových koulí.

- (Jan Kotík)

- KOULE

- Palmström vzal si kupu papírů. Umně rozmístil je po svém kvartýru.
- List za listem v koule zamuchlal. Umně rozmístil je, měsíc plál.
- Rozmístil ty koule (před půlnocí), aby, kdyby probudil se v noci,
- aby, kdyby vzbudil se, ty koule šustit zaslechl a strachy schoulen byl (a aby náhle strachy schoulen byl), až strašit začly by ty koule.

- (Ludvík Kundera)

- Palmström bere papír v jemné dumě. Po pokoji rozdělí jej umně.
- Kolik koulí postačí z něj udělat, tolik rozloží jich umně, než jde spát.
- Než jde spát, vždycky koule ty rozloží, takže vzbudí-li se v noci na loži,
- takže, vzbudí-li se, jeho uši tajná hrůza obchází ho v duši –
- slabý praskot (hrůza obchází ho v duši) strašidelných koulí ve tmě tuší.

◦ (Egon Bondy)

- Palmström vyjme papír ze šuplíku. Rozkládá jej umně v pokojíku.
- Pak z něj zmuchlá koule. Když je má, rozkládá je umně, už je tma.
- Rozkládá je umně (už je tma), aby, vzbuzen ze sna, ušima
- aby vzbuzen, ušima ty koule slyšel šustit, v peřinách se choule
- strachy (aby v peřinách se choule strachy) slyšel šelestit ty koule.

◦ (Josef Hiršal)

- DIE KUGELN
- Palmström nimmt Papier aus seinem Schube.
Und verteilt es kunstvoll in der Stube.
- Und nachdem er Kugeln draus gemacht.
Und verteilt es kunstvoll, und zur Nacht.
- Und verteilt die Kugeln so (zur Nacht),
dass er, wenn er plötzlich nachts erwacht
- dass er, wenn er nachts erwacht, die Kugeln
knistern hört und ihn ein heimlich Grugeln
- packt (dass ihn dann nachts ein heimlich Grugeln
packt) beim Spuk der packpapiernen Kugeln...

- **Motto k Šibeničným písním:**
- V každém člověku je skryto dítě, to znamená výtvarný pud, a jeho nejmilejší hračkou a předmětem vážného zájmu není miniatura lodi, vypracovaná do nejmenších podrobností, ale ořechová skořápka, s ptačím pírkem jako stěžněm a s křemínkem jako kapitánem. Toto dítě chce, aby mu bylo dovoleno spoluhrát, spolutvořit také v umění, a nechce být pouhým obdivujícím divákem. Neboť toto ‚dítě v člověku‘ je nesmrtelným tvůrcem v lidské duši..."

Otázky k textům

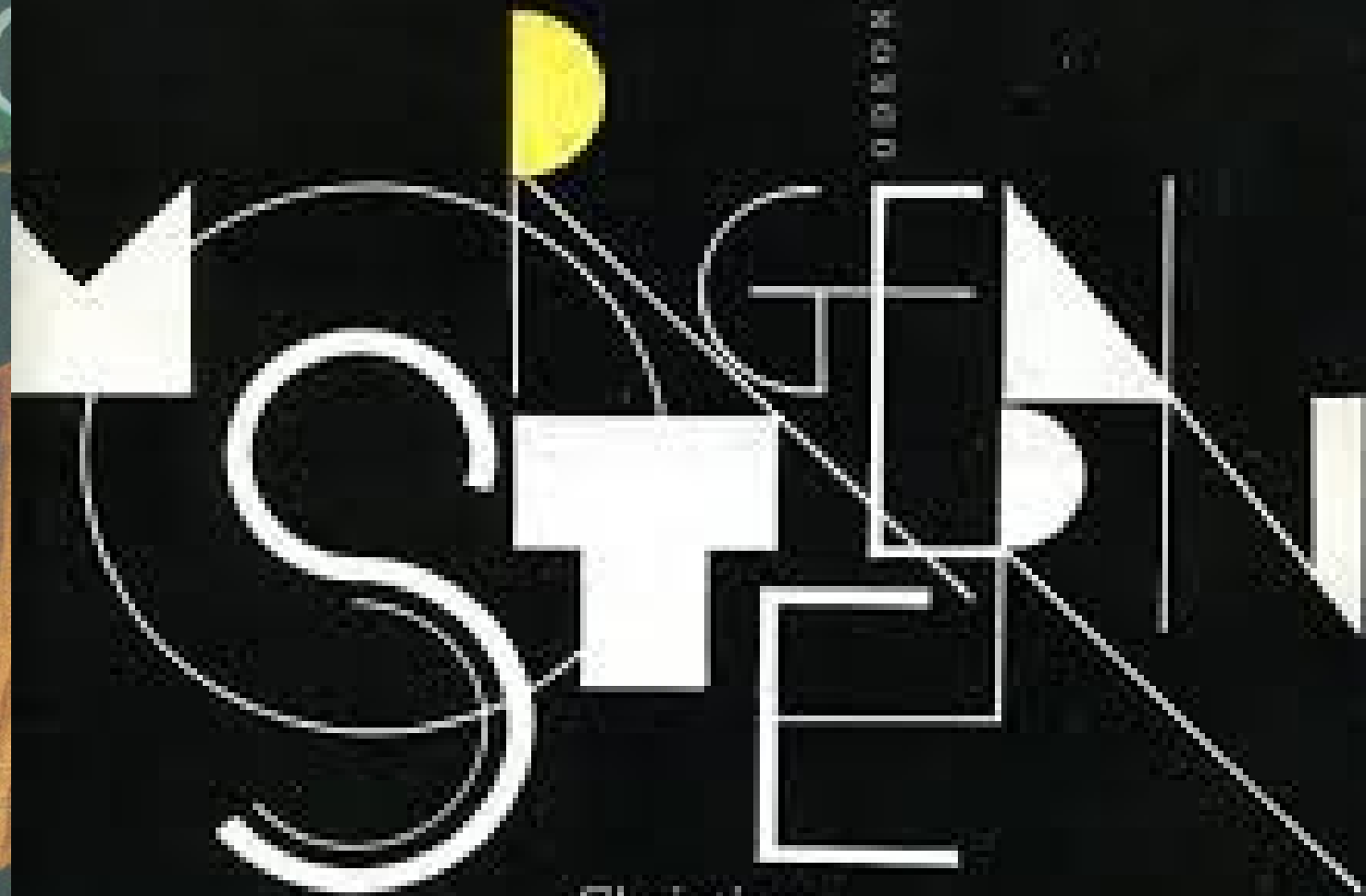
- 1) Jak si překladatelé poradili se zvukovou stránkou? Komu se podle vás podařil nejlepší překlad básní Trychtýře, Košilela, Koule? Proč?
- 2) Co chtěl nejspíš Ch. Morgestern svými básněmi představit?
- 3) Proč se čeští autoři pokoušeli Morgensternovy básně víckrát přeložit?
- 4) Jak na vás jeho básně působí?
- 5) Co je důležitější u Ch. M. – logika, nebo emocionálnost?
- 6) Proč M. vytvořil novotvary?
- 7) Z koho a proč si může M. dělat legraci?
- 8) Vytvářejí uvedené 3 básně nějakou atmosféru? Jakou a čím?

Christian
Morgenstern
Šibeniční písně

■ garamond

STEFAN

Christian
Morgenstern
Beránek
měsíc